

Pročíst se prostorem. Prolegomena k pokusu o zpřístupnění literárního regionu

„V prostoru čteme čas“.¹ Tento téměř geniální titul poukazující na souvztažnost prostoru a času v kulturních kontextech by měl být pro oblast literatury doplněn ještě o dimenzi autora textu: v prostoru píšeme čas! Prostorová souřadnice uplatňující se v literárních dílech, jejich prostorové uspořádání je vymezeno dvěma póly: více či méně mimetickou nápodobou a zcela vykonstruovaným světem fiktivních míst a krajin. Od dob Aristotela se zejména v souvislosti s žánrem historického dramatu či historického románu poukazovalo na nutnost věnovat náležitou pozornost dobovým reáliím a na nebezpečí anachronismů. Prostor se předmětem srovnatelné teoretické diskuze - ohledně přípustné míry „básnické licence“ vůči faktické správnosti lokalit jako míst děje či reflektující fikcionalitu prostoru - nikdy nestal. Přitom je třeba přiznat prostoru, ať už spjatému s reálným místem nebo jako literární konstrukci, pro vznik literárního díla tutéž důležitost; vždyť v textech rozvíjí tutéž souhru označovaného a označujícího jako časová fixace. Ke skutečnému či proklamovanému zániku těchto odkazových systémů v postmoderně je třeba přistupovat stejně rezervovaně jako k postmoderně samotné.

Spisovatelé odjakživa věnovali náležitou pozornost geografii svých děl, konfiguraci a uspořádání prostoru své imaginace. Toto tvrzení bych chtěl v úvodní části studie doložit na třech příkladech, které jsou názornou ukázkou cest, kterými se integrace míst a lokální topografie do literárního díla může ubírat. Prozatím však nejsou ničím víc než drobným prologem, který má ilustrovat náš záměr.

Jedná se o historický román *Witiko (Vítek)*² Adalberta Stiftera, který líčí osudy rodu Vítkovců, Haškovy *Osudy dobrého vojáka Švejka*³, kde jsou dějiny počátku 20. století vepsány do krajiny téměř mýtický, na způsob moderní Odysey, a konečně *Das Schloß (Zámek)*⁴ Franze Kafky, který přiměl zástupy amatérských i profesionálních kafkologů k tomu, aby se vydali hledat reálné předobrazy zámku, vesnice a okolní krajiny. Jejich pátrání

¹ SCHLÖGEL, Karl. Im Raume lesen wir die Zeit. Über Zivilisationsgeschichte und Geopolitik. München: Carl Hanser Verlag, 2003. ISBN 3-446-20381-8.

² STIFTER, Adalbert. Witiko. Furth im Wald: Vitalis Verlag, 2005 ISBN3-89919-019-X.

³ HAŠEK, Jaroslav: Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války. Praha: Československý spisovatel, 1983. Autor tohoto textu pracoval s německým překladem románu: HAŠEK, Jaroslav. Die Abenteuer des braven Soldaten Schwejk. Deutsch von Grete Reiner. Berlin und Weimar: Aufbau-Verlag, 1986, Lizenznummer 301.120/329/86.

⁴ KAFKA, Franz. Das Schloß. Herausgegeben von Malcolm Pasley. 3. Auflage. Frankfurt/M.: S. Fischer Verlag, 1983, ISBN 3-10-038133-5.

bylo většinou bezvýsledné - těžko se tu ubránit analogii s podobně pochybným posláním zeměměřiče K. Stifter, Hašek a Kafka představují jednotlivé póly možné literární konstrukce prostoru: od míst s jednoznačně reálnou předlohou přes konkrétní topologii důvěrně známých jmena, která ovšem nezřídka slouží spíše estetickému záměru než jednoznačné referenci, až po neuchopitelný prostor, nepřístupný a vábivý stejně jako svět Kafkova *Zámku*. Tento trojí „modus“ koncepce prostoru v literatuře koresponduje se třemi dimenzemi významu, kterého prostor v literárním díle nabývá.

Popis krajiny v úvodních pasážích Stifterova *Vítka* zní jako mocná ouvertura inspirovaná programatickou hudbou Bedřicha Smetany či Antonína Dvořáka: „Am oberen Laufe der Donau liegt die Stadt Passau. Der Strom war eben nur aus Schwaben und Baiern gekommen und netzt an dieser Stadt einen der mittäglichen Ausgänge des baierischen und böhmischen Waldes.“⁵ Vesnice, města, řeky, hory, údolí, kláštery... s vášní kartografa Stifter nejprve precizně a do detailu vykresluje celkový pohled na krajinu, na jejímž pozadí se odehrává děj, ovšem později, v průběhu románu, vystoupí krajina do popředí a proměňuje se v přímého aktéra zasahujícího do dění - princip známý i z řady dalších Stifterových děl. Autor se kromě psaní věnoval i výtvarnému umění, a někdy jako by se rozdíl mezi oběma médii stíral, Stifter jako by „maloval slovy“, a jeho malba je nesmírně detailní a realistická. Čtenář, sledující cestu rytíře Vítka do Budějovic, jako by krajinu před sebou přímo „viděl“:

*„Und so geht er (...) in vielen Wellen in mitternächtlicher, gegen Morgen geneigter Richtung in das Land Böhmen hinein, bis er nach vielen Stunden (...) mit der letzten der Wellen, die den Namen Blansko führt, an der Ebene steht, in welcher die Stadt Budweis liegt.“*⁶

Vzápětí se *historický* prostor prodlužuje až do Stifterovy současnosti: „Die bedeutendsten Orte, denen sie in dem Laufe, der genannt worden ist, in den heutigen Tagen begegnet, sind die Flecken Oberplan und Friedberg, die Abtei Hohenfurt und die Städte Rosenberg und Krumau.“⁷ Obšírně líčí autor krajinu a její konkrétní charakteristika a formace, teprve poté následuje chronologická kontextualizace: „das Jahr des Heiles 1138“⁸. Nejen ve *Vítkovi*, ale i v jiných Stifterových povídkách je krajina stěžejním prvkem výstavby děje. O tomto aspektu se blíže zmíníme v podkapitole „Výsledky“. Stifter je nesmírně precizní, pomocí slov chce mapovat, vykreslovat, vyznačovat, jazyk jako by byl nástrojem

⁵ Witiko, str. 13.

⁶ Ibid.

⁷ Ibid.

⁸ Ibid.

kartografa - současně jsou ovšem krajiny jeho románů a povídek metaforické, až alegorické. Časté výtky přílišného „biografismu“, „pozitivismu“ či „empirismu“ v literární vědě jsou do jisté míry oprávněné, nesmí však přerůst ve stigmatizaci provázející tvrzení, že k pochopení díla nepřispívají *vůbec*, protože to je - s dovolením - nesmysl. Každý „neprofesionální“ čtenář, který nepohlíží na text „školeným“ - nebo bychom měli říct spíše „poškozeným“? - okem, v těchto pasážích vděčně rozpoznává fragmenty svého reálného světa a neváhám říct, že z nich má i nemalý estetický požitek.

Ve druhém díle Haškova románu Švejk absolvuje svou slavnou „budějovickou anabázi“. Jeho cesta na frontu, vylíčená jako strastiplná pouť plná překážek, jeho bloudění křížem krážem po krajině je topografickou manifestací světa, ze kterého se vytratily staré pořádky a ve kterém nyní vládne dezorientace. Tato situace silně připomíná literárního předchůdce Švejka, hrdinu slavného pikareskního románu prostáčka Simplicia Simplicissima, jehož bludná cesta vede přes různá bitevní pole Evropy – i poněkud „přihlouplý“ Švejk se namáhavě prodírá krajinou jižních Čech a jeho cesta je čím dál absurdnější. Světové strany najednou mění svá místa, a prostor, na první pohled sice fixovaný „akurátním“ popisem míst a krajiny, zdánlivě důvěrně známý a blízký „reálnému“ světu, najednou a nečekaně metamorfuje – a čtenáři se zhoupne žaludek a znejistí, když má putovat „prstem po mapě“ ve Švejkových stopách. Itinerář této cesty je zcela nesmyslný, trasy se kříží, končí na mrtvém bodě, vytvářejí zcela nečitelný vzor. Dezorientace v prostoru ovšem plně koresponduje s nemožností najít správný směr v dané historické situaci, a o to jde Haškovi především. Na pozdějším místě románu, při setkání s ruským vojákem, se tato myšlenka objeví v ještě vyhrocenější podobě: kdo tady má vlastně bojovat, proč, proti komu a kde? Osvícenecká koncepce cesty, která je sama o sobě cílem, jak ji formuloval Lessing ve své *Duplici*, pervertuje v Haškově románu především v již zmíněné části s názvem „Budějovická anabáze“ v paradoxní, ale vnitřně důsledný „cíl bez cesty“. Kdysi vedly všechny cesty do Říma, dnes – jak je Švejk přesvědčen – vedou do Českých Budějovic. Cesta labiryntem ho zavede do Milevska, kde se ovšem nijak dlouho nezdrží: „Šel však nepřetržitě dál, neboť žádnému dobrému vojákovi nemůže vadit takové Milevsko, aby přece jednou nedošel do Českých Budějovic.“⁹ Zůstává věrný svému postoji, se kterým jako „dobrý voják“ narukoval, a nenechá se vyvést z míry zeměpisnými ani žádnými jinými fakty. Román jeho cestu rekonstruuje hustým sledem reálných toponym, typickým spíše pro dokumentaristický žánr. Názvy obcí Květov, Vráž, Horažďovice, Radomyšl, Písek a mnohé další se vážou ke

⁹ Osudy dobrého vojáka Švejka, str. 283.

zcela reálným místům, takže není divu, že se jich zmocnil švejkovský turismus a že nyní patří k povinnému itineráři poutníka po stopách této literární postavy. Pantáta Melichárek, kterého Švejk během své anabáze potká, zcela správně poznamenává: „Jde prej do Budějovic k svému regimentu. Z Tábora. A to jde, rošťák, napřed do Horažďovic a pak teprve na Písek. Dyť von dělá cestu kolem světa.“¹⁰ Svět je kulatý, a tak se Švejk „logicky“ pohybuje v kruhu, z Putimi do Putimi. Co by člověk měl mít před sebou, to má ve skutečnosti už za sebou – horizont diskurzu, do kterého vypravěčův komentář Švejkovo trucovité „A přece jdu do Budějovic.“ včleňuje, dalece přesahuje horizont pouze časoprostorový: „Bylo to víc než Galileovo ‘A přece se točí!’“¹¹ Co v souřadnicích určitého času nebo zdánlivě logického prostoru vypadá jako utopie, anachronismus či absurdita, se může v jiném čase proměnit v jiný prostor, ba zcela nový, jiný svět. Z estetického i kompozičního hlediska je to tedy zcela důsledné, že právě v této souvislosti, na jednom z mála míst v románu, se otevírá perspektiva do budoucnosti, zaznívající z úst lehce prostomyslného ovčáka: „Po tehle válce že prej bude svoboda, nebude ani panskejch dvorů, ani císařů a knížecí statky že se vodeberou.“¹²

Hašek, který měl k teoretickému (a částečně i praktickému) anarchismu blízko, zde svého anti-hrdinu provádí krajinou, která - na rozdíl od Prahy, jeho rodiště - nemá před sebou ani za sebou „velké dějiny“, zato však dosud spořádaně a nehybně spočívala v prostoru a čase a zdálo se, že tomu tak bude na věčné časy. Až na několik zbývajících idylických koutů se tento prostor ovšem proměnil v zrcadlo odrážející svět vymknutý nejen z kloubů, ale i ze zeměpisné šířky a délky: konkrétní prostor tak nabývá fiktivního charakteru, stává se kritikou doby.

Světy Franze Kafky oproti tomu lokalizovatelné nejsou. U mnohých textů je sice (někdy zdánlivě) dějištěm „magická Praha“, řada dalších povídek a román *Zámek* ovšem čtenáře zavádí na místa, která nelze jen tak jednoduše přenést na konkrétní prostor, krajinu, místo. Přesto pro Kafku jižní Čechy nepředstavují „nepopsanou“ krajinu. Týká se to především markantních biografických aspektů, které pronikly i do řady jeho děl – nebo alespoň tomu mnohé nasvědčuje. Kafkův nesčetněkrát citovaný, proklínaný, podle některých interpretů všemocný a všudypřítomný otec Hermann se narodil v roce 1852 v jihočeském Woseku (dnešním Oseku). Jak často, v jakém duchu a jakým tónem vyprávěl svým dětem a především svému jedinému synovi o svém tvrdém a strastiplném dětství a mládí na venkově,

¹⁰ Ibid., str. 286.

¹¹ Ibid., str. 295.

¹² Ibid., str. 291.

si lze představit při četbě dopisů sourozencům a také grandiózního *Dopisu otci* (*Brief an den Vater*). Otázka, jakou „pedagogickou provincií“ svět Woseku pro Franze byl, by byla spíše, v rámci obecně rodinné problematiky, v kompetenci psychologického přístupu „rodinných konstelací“. S ohledem na výzkumný záměr našeho projektu je mnohem zajímavější číst a interpretovat texty Franze Kafky odehrávající se ve venkovském prostředí – především *Zámek*, ale i kratší prózy jako *Der Dorfschullehrer* (*Vesnický učitel*) či *Ein Landarzt* (*Venkovský lékař*) – z tohoto úhlu pohledu, tedy jako odkazy na osobu otce, připoutanost k němu a stopy, které po sobě zanechal. První nález nás čeká již při první takové cestě do románové vesnice: zeměměřič K. zde potká jistou osobu, bydlící ve „Schwanengasse beim Fleischhauer“.¹³ V rodinných písemnostech rodiny Kafků se traduje téměř nadpřirozená fyzická síla dědečka, tedy otce Hermanna Kafky, který byl ve Woseku řezníkem. Svět, odkud Hermann Kafka pocházel, silně evokují i některé pasáže ze *Zámku*, např. popis venkovské cesty vedoucí vesnicí „neberoucí konce“: „Immer wieder die kleinen Häuschen und vereiste Fensterscheiben und Schnee und Menschenleere“¹⁴. Otec vyprávěl, jak musel za nejkřutějších zim ve Woseku a okolí roznášet zboží, často jen v nuzném oblečení a bez bot – v jeho podání téměř hrdinský čin. Je samozřejmě otázka, zda tyto příběhy vyprávěné dětem odpovídaly skutečnosti. Vlastně je to ale úplně podružné, protože u Franze se účinkem neminuly. I při vzniku *Zámku* hrály jižní Čechy, především Planá, prominentní roli. Tady si Kafka v létě roku 1922 pronajal v domě místního řemeslníka pokoj, aby měl klid před „Velkým hlukem“ a mohl pokračovat v práci na rukopisu románu. Jeho životopisec Rainer Stach charakterizuje tuto krajinu následovně:

„*Es war eine Landschaft, wie Kafka sie liebte. Ein weites Tal, ein ruhiger Fluss mit baumbestandenen Ufern und sandigen Stellen, die zum Baden einluden, mit Auen, flach ansteigenden Hängen und stillen Wäldern ringsum. Eine schlichte Landschaft, die nicht im Schatten imponierender Berggipfel, sondern frei unter einem weiten Himmel lag. Das Örtchen Plana in Südböhmen, nur hundert Kilometer von Prag, die beliebte Sommerfrische an der Luschnitz*“¹⁵.

Kafka se na rozdíl od Švejka hledajícího Budějovice procházel po značně přehlednějších cestách – a podle dostupných informací krajské město ani nenavštívil. „Schon nach eineinhalb Stunden stieg er in Tabor aus, dann ging es weiter mit dem Personenzug, ein

¹³ Das Schloß, str. 20.

¹⁴ Ibid.

¹⁵ STACH, Reiner. Kafka. Die Jahre der Erkenntnis. 3. Auflage. Frankfurt/M.: S. Fischer Verlag, 2015. ISBN 978-3-10-075119-5, str. 499.

paar Kilometer noch nach Plana, dann nur noch wenige Schritte bis zu seiner Unterkunft, Příčna ulice Nr. 145.“¹⁶ Kafka podnikal dlouhé procházky touto téměř stifterovskou krajinou a hledal rozptýlení a úlevu od labyrintického světa *Zámku*. Kafka sice neproslul jako „krajínář“, což však neznamena, že by pro něho lokality a místa jako např. jižní Čechy, neměly žádný význam – naopak, představovaly pro něj jistý protipól „matičky Prahy“, která ho za normálních okolností pevně držela v „drápech“.

V „domovském“ regionu těchto textů, tedy v oblasti mezi Pasovem na západě (v rámci Bavorska ovšem na východě) a Budějovicemi na východě (v rámci České republiky ovšem spíše na západě... relativita prostorových vztahů par excellence!) se tedy přece jen zrodila „velká“ literatura. Výzkum v literárněvědné části projektu se zaměřil právě na rekonstrukci „geografických“ a „mentálních map“ u obyvatel i návštěvníků regionu, kteří chtějí a mají vstoupit do prostoru této přeshraniční kulturní paměti.

Než přistoupíme k prezentaci a detailnímu popisu výsledků našich rešerší v příhraničním regionu mezi Pasovskem a Českobudějovickem, je na místě krátký exkurs do metodiky výzkumu.

Prostor je prostor je prostor... člověk žije uvnitř a zažívá ho jako habermasovské „životní prostředí“. Místa, jména jejich obyvatel, názvosloví státu, regionální či lokální specifická terminologie konstruuje prostor jako ohraničitelnou entitu, jejíž přesnou polohu lze určit na mapě – ale i prostor žijící a přetrvávající ve svých příbězích, povídkách, legendách, tradicích a fikcích. Mezi mýtem a přesnou lokalizací pomocí zeměpisné délky a šířky, mezi geologickými a geometrickými značkami se rozprostírá topografie, která v literatuře, a nezdá se i skrze literaturu disponuje vlastním měřítkem, jehož „věrnost“ zobrazení se nepoměruje oficiálním či úředním označením.

V neposlední řadě i díky literatuře se konstituuje jakýsi „symbolický kapitál“ určitého prostoru, v němž je mentálně a emočně ukotvena kulturní identita. Winfried Münkler formuluje ve své knize *Die Deutschen und ihre Mythen* hypotézu o postupující mýtizaci, neoddělitelně spojené s prostorem a typické zejména pro příhraniční situace, např. okolo Rýna. Oproti ikonicky ukotveným mýtům lze mýty narativně opakovaně vyprávět a nově interpretovat. To platí i pro region kolem Šumavy a Bavorského lesa. Narativy mají důležitou funkci při produkci nových společných mýtů nebo připomínání a oživování stávajících.

¹⁶ Ibid., str. 500.

Stifterova mýtická Šumava byla na dlouhou dobu v zajetí národovecky-nacionalisticky orientované literární vědy a interpretace, která se soustředila na mýtus „pohraničního lesa“ nebo na kolonizační zdatnost Němců. Příběhy a historie interpretované v tomto smyslu dost často podléhaly násilné a vědomé dezinterpretaci. Snad je ještě možná dodatečná náprava ve smyslu literárněhistorické „reconquisty“ a revize stereotypů, nebo alespoň pokus o ni.

O literárním „vyměřování světa“ totiž lze mluvit již od samých počátků existence písemnictví: homérovská Trója, která fascinovala generace čtenářů před Schliemannem i po něm, Ovidiova Tomis, v *Žalozpěvech* a jinde situovaná na konec civilizovaného světa a vyličená s naprostou přesvědčivostí – o staletí později se pak vynořuje v postmoderním hávu a lokalizovatelných souřadnicích u Christopha Ransmayera (*Die letzte Welt*). Cervantesova La Mancha, Shakespearův Helsingör, zastávky na Goethově Italské cestě, ale samozřejmě i jeho Výmar, Heinův Harc a Severní moře, Kellerovo Švýcarsko, brandenburská marka Theodora Fontana, Lübeck a Mnichov, horské a přímořské lokality Thomase Manna, Joyceův Dublin, Frischův Montauk... literární historie románových scén, míst, krajin či měst je dávno napsaná. Prostor pro odbornou diskuzi ponechává snad pouze otázka, jak moc „volná“ může být transformace reality v literárním díle. Hlasitě proklamovaný *spatial turn* se zdá být jaksi nadbytečný – ale: diskuze a debaty k tématu prostor jako literatura resp. v širším pojetí jako kulturní a potažmo kulturněhistorická veličina přispěly k preciznějšímu a diferencovanějšímu pohledu a vybavily příslušný diskurz epistemologickým instrumentáři definic, analýz, vymezujících momentů. Tento teoretický fundament slouží různým literárněhistorickým podnikům a studiím, jako je kupříkladu tato, aniž by stály v cestě „objevným expedicím“, které každý badatel při četbě a interpretaci podniká. Prostory fikce, fiktivní prostory jsou, podle poměrně banální definice, v zásadě konstruované prostory. Mohou však být zcela charakterově rozdílné: škála fiktivních světů sahá od realistických, snadno rozpoznatelných, názorných lokalit až po kompletní transformaci, při jejíž interpretaci se lze jen domnívat a dohadovat.

Prostor a prostorovost jako literárněvědné kategorie zažívají již nějakou dobu nebývalou konjunkturu. Jako místo děje, životní prostředí nebo rodiště *postav či autorů* hrál sice prostor v literární vědě odjakživa určitou roli, po dlouhou dobu byl však zastíněn kategorií času, který ve všech možných formách a podobách dominoval odbornému diskurzu, což se dodnes zřetelně odráží ve většině literárněvědných příruček či úvodů do studia. „Problém“, chceme-li ho tak nazvat, tkví samozřejmě v otázce, zda mají být literární prostory, místa, textuální krajiny považovány za obraz reality, tedy v užším smyslu „cizí“

prvek, nebo za konstruované a fikcionalizované hry bez ohledu na jejich eventuálně zcela konkrétní názvy - tedy zda precizní a s mimotextovou skutečností zdánlivě korespondující kartografie má či nemá být vnímána jako odkaz směřující „ven“ z textu. Jako nejpłodnější se nám jeví „střední“ cesta, která toponymickou referenci rozpozná, zohlední a uzná její relevantnost pro interpretaci díla - ale neustrne v této jednostranné perspektivě přiřazování a párování, nepohlíží na místa zakotvená ve fiktivním světě jako na stoprocentně reálná, ve smyslu „autor tím myslel XY“. To platí jak pro autory, kteří lokalizují děje svých románů na místa, v nichž se mísí několik reálných předobrazů - jako v případě Kaisersaschern v Mannově *Doktoru Faustovi*, jehož genezi syntézou z několika středoněmeckých měst včetně Lübecku můžeme díky dochovaným excerptům autora a jeho práci s prameny jasně rekonstruovat. Totéž platí pro řadu dalších románových míst, od Seldwyly Gottfrieda Kellera přes Fontanův Berlín, Zolovu či Balzacovu Paříž až po Kodaň v silně autobiografických románech Karla Oveho Knausgärda.

Přístup, který zohledňuje pouze empirický, reálný, konkrétní aspekt literární topografie a přehlíží veškeré autorovy strategie fikcionalizace, tedy považují, jak jsem již výše naznačil, za nepřipustně redukcionistický. Diskuze o podstatnosti a legitimitě těchto dvou interpretačních přístupů, mnohdy až zbytečně vyhrocená, se táhne celou novější odbornou literaturou. Autoři publikace *Handbuch Literatur und Raum* Dünne a Mahler¹⁷ jsou vůči důraznému empirismu skeptičtí a trvají na autonomii uměleckého díla a pochopení hypotetického charakteru literárních krajin. Jiný postoj zaujímá ve svých zásadních publikacích k prostoru a prostorovosti v literatuře Barbara Piatti, dle mého názoru v oblasti literární vědy nejvýrazněji reprezentující aktuální „obrat k prostoru“ (*spatial turn*), resp. jeho prakticky zaměřenou variantu. Nejprínosnější pro náš výzkumný záměr analýzy literárních děl určitého regionu byla bezpochyby její publikace *Die Geographie der Literatur. Schauplätze, Handlungsräume, Raumphantasien* z roku 2008¹⁸, která argumentuje velmi přesvědčivě na základě obrovského množství praktických a konkrétních příkladů a pramenů. V následující části proto blíže nastíním její hlavní teze, hypotézy a metodiku. Nejprve ale několik stručných poznámek k dalším aktuálním badatelským přístupům k tomuto tématu.

Andreas Mahler poukazuje ve svém příspěvku *Topologie* na ukotvenost člověka v prostoru jako antropologickou „conditio sine qua non“: „Als Beobachter und Involvierter

¹⁷ DÜNNE, Jörg und Andreas MAHLER (Hrsg.). *Handbuch Literatur und Raum*. Berlin/Boston: Walter de Gruyter Verlag, 2015. ISBN 978-3-11-030120-5.

¹⁸ PATTI, Barbara. *Die Geographie der Literatur. Schauplätze, Handlungsräume, Raumphantasien*. 2. Auflage. Göttingen: Wallstein Verlag, 2009. ISBN 978-3-8353-0329-4.

ist der Mensch immer schon Teil des von ihm beschriebenen Raums, immer schon im Raum verortet wie von Raum abhängig, und er erscheint unweigerlich als dessen Element.“¹⁹ Důležitou kategorií - v perspektivě našeho projektu - je bezpochyby *sousedství*, oproti Deleuzově koncepci, na niž se Mahler odvolává, ovšem v ještě exemplárnější formě *sousedství přeshraničního*. Deleuze charakterizuje prostor jako „ausgedehnte[r], prä-extensive[r] Raum, reines spatium, das sich nach und nach als Ordnung der Nachbarschaft herausgebildet hat und in dem der Begriff der Nachbarschaft zunächst einen ordinalen Sinn hat und nicht eine Bedeutung in der Ausdehnung“.²⁰

Na pozadí této kulturněantropologické premisy je třeba chápat skutečnost, že se politické a kulturní systémy odjakživa definovaly a legitimovaly skrze „lokalizace“: Z klasických příkladů uveďme ustálené termíny „helénský člověk“ či „Podunajská monarchie“, z nejnovější doby a oblasti popkultury například poetický přívlastek hráčů marockého národního týmu „Lvi z pohoří Atlas“. Že tato praxe ve své pokleslé, až absurdní formě vedla k různým konfúzním, či v horším případě rasistickým geopolitickým definicím (v německém kontextu především Haushofer a Nadler), je samozřejmě politováníhodným, ne však jediným možným důsledkem tohoto přístupu. O destigmatizaci geopolitiky a geokultury a jejich opětovném zařazení mezi seriózní vědecké koncepty svědčí mj. i úspěch knih Samuela Huntingtona, Tima Marshalla či Umberta Eca. Je však třeba zdůraznit jeden důležitý rozdíl: v historickém a politickém mapování světa a jeho konceptuálním pozadí jde primárně o stanovení hranic, které nelze jen tak lehkovážně překračovat či obcházet, a o teritoria jimi vymezená - literární prostor je již ze své podstaty neomezený, bez hranic. Dokonce ani hranice jazyka nejsou nepřekonatelné, ani v případě dvou natolik odlišným jazyků jako je čeština a němčina. Literární historie regionu, formovaného v první řadě historickou zkušeností politického a jazykového vymezení, ohraničování, rozdělování; regionu, jehož mnohé rány jsou dodnes nezhojené, zahrnuje řadu autorů a textů, jejichž perspektiva je schopná se - někdy na krátký okamžik, někdy trvale - přesmyknout i na druhou stranu. Tento pohled funguje vždy také jako vzpomínka vyrůstající z prostorů paměti a transformující reálný, lokalizovatelný prostor v imaginární. A přesně o tuto „spřízněnost duchem“, o tyto interdependence nám při konstrukci a reprezentaci zmíněného prostoru půjde.

¹⁹ MAHLER, Andreas. Topologie. In Handbuch und Literatur, str. 17.

²⁰ Cit. ibid., str. 18.

V knize *Literary Geography – or how cartographers open up a new dimension for literary studies*²¹ Barbary Piatti, Anne-Kathrin Reuschel a Lorenze Hurni z Kartografického ústavu curyšské Eidgenössische Technische Hochschule, která je jakýmsi screenshotem z počátků tohoto nového přístupu, je ve zkratce představeno všechno, co Piatti ve své pozdější publikaci *Die Geographie der Literatur* detailně a velmi fundovaně rozvádí. V následující pasáži je proto této anticipující studii, která mi vedle již zmíněného rovněž posloužila jako určitá teoreticko-metodologická osnova, věnováno několik úvah.

Již na tomto místě se jednoznačně konstatuje, že podnik tohoto typu nejen skýtá možnost digitalizace, ale přímo takovou podporu a profilaci vyžaduje, „supported by means of an advanced digital, interactive, animated and database-related cartography“.²² Sotva bychom našli jinou literární referenční veličinu, která by se dala v tomto smyslu lépe digitálně propojit a „zesíťovat“ než prostor a lokality. Proto jsou obzvláště atraktivním aspektem projektu *Z tradice do budoucnosti* korespondence textu a digitálního přístupu k němu skrze mobilní aplikaci resp. ještě obsáhlejší databázi. Toto propojení se zdařilo u všech tří částí projektu, na úrovni zpřístupnění textu a literatury se mi ovšem zdá být zdaleka nejprínosnější. Nesporným faktem ovšem zůstává, že některé „elements of the literary space can be mapped“ a jiné „might prove to be unmappable“.²³

Iniciátoři této nové subdisciplíny resp. pomocné vědy literární se nikdy netajili tím, že hlavní těžkosti této prozatím nezvyklé perspektivy souvisí s její mezipozicí, s prací na „heikle[...] Schnittstelle zwischen inner- und außerliterarischer Wirklichkeit“.²⁴ Cílem je ukázat propustnost mezi oběma světy, jako přes membránu, která se nachází současně uvnitř i vně a umožňuje proces výměny, jejichž jednotlivé substance se ovšem nerozpouští, ale zůstávají rozlišitelné, byť v jiném skupenství. Barbara Piatti postuluje, „dass Handlungsräume ein möglicher Schlüssel zur Deutung von literarischen Texten sein könnten“²⁵ – v naší perspektivě bychom ještě mohli doplnit o místa autora/autorčina rodiště, která dějiště v jeho/jejích dílech mohou ještě ozvláštnit, propůjčit jim výjimečný kolorit.

²¹ PIATTI, Barbara und Anne-Kathrin REUSCHEL und Lorenz HURNI. LITERARY GEOGRAPHY – OR HOW CARTOGRAPHERS OPEN UP A NEW DIMENSION FOR LITERARY STUDIES. Verfügbar unter https://icaci.org/files/documents/ICC_proceedings/ICC2009/html/nonref/24_1.pdf. Letzter Zugriff 7.1.2019.

²² Ibid.

²³ Ibid.

²⁴ PIATTI, Barbara. *Die Geographie der Literatur*, str. 19.

²⁵ Ibid., str. 20.

Diferenciace pojmů „geoprostor“ jako prostorová realita na straně jedné a „literární krajiny“ resp. „literarizovaný prostor“ nebo ještě specifitější „fikcionalizovaný prostor“²⁶ je pro již zmíněné procesy přechodu zásadní. Je ovšem potřeba mít neustále na vědomí základní premisu každé práce s imaginární a reálnou geografíí, obzvláště samozřejmě v případech, kdy mají být výstupem „vizuálně názorné“ výsledky v digitalizované podobě: „Was sich literaturgeographisch untersuchen lässt, ist ein imaginärer Raum, der sich gewissermaßen über die reale Geographie legt, sie teilweise erweitert (mit erfundenen Orten), teils schrumpfen lässt, und sich mit ihr an manchen Stellen berührt“.²⁷

Mapy či literární krajinné plány nám mohou - pokud jsou správně zakresleny a interpretovány - otevřít další dimenzi poznání, zprostředkovat „Mehrwert an Erkenntnis [...], etwas zeigen, was uns bislang nicht so klar war“.²⁸ Piatti z těchto premis odvozuje jakýsi třífázový pracovní postup literárního geografa, který jsme aplikovali i na náš zkoumaný region: „erstens Daten sammeln zu einer bestimmten räumlichen Frage, zweitens kartographieren, drittens das Kartenbild interpretieren“.²⁹ Nejprve tedy sběr dat k danému literárnímu prostoru, který - na rozdíl od příkladů citovaných Barbarou Piatti - neleží v *jedné* zemi, ale sestává ze dvou (příhraničních) regionů. Kritériím výběru lokalit a problémům s tím spojeným se budeme věnovat později. Mapa tohoto námi zkoumaného regionu nezohledňuje politické hranice, které jsou pro naše účely zcela irelevantní, zato je hustě posetá „**local spots**“, což je vzhledem k dosud spíše marginální roli tohoto prostoru v rámci etablované literární historie relativně překvapivé. Bavorský les i Šumava jsou samozřejmě důležitými, viditelnými a v neposlední řadě i literárně ztvárněnými topografickými veličinami. Ale „před“ a „za“ těmito zčásti mýtickými, zčásti socioekonomicky definovanými horskými hvozdy by literární vědec předpokládal nanejvýš literární periferii lokálního významu. Zde je třetí fáze zmíněné geoliterární metody navržené Barbarou Piatti samozřejmě zcela zásadní: když jsou jednotlivá referenční místa propojena a tvoří smysluplnou síť, je potřeba „něco z toho udělat“. Tedy vhodnými otázkami - např. „Lze vysledovat charakteristické profily, struktury, preferované lokality či krajiny?“, „Kryjí se určité body fikčního světa s biografickými nebo má čtenář před sebou krajinu autorovy imaginace zcela nezávislou na reálném prostoru?“ atd. - vzbudit pozornost, odkrýt vnitřní souvislosti a tím podpořit vědomí, že se jedná o něco víc než pouhé spojnice mezi body či geometrický útvar: Barbara Piatti se

²⁶ Ibid., str. 23.

²⁷ Ibid., str. 31.

²⁸ Ibid., str. 51.

²⁹ Ibid., str. 52.

exemplárně a velmi podrobně věnuje především dvěma příkladům: Švýcarským Alpám a jezeru Vierwaldstätter See. Komplexnějším a komplikovanějším přístupem než pouhé empiricko-pozitivistické spojování dvojic je pokus zahrnout do zkoumání také motivy a témata krajiny - to je to zmiňované „rozhraní“, „předěl“, kde se kon-text proměňuje ve vlastní vnitřní prostor textu, nabývá hypotetického charakteru, otevírá se v doménu básnické fantazie. I v tomto případě se ve svých analýzách budu držet katalogu otázek, který navrhuje Barbara Piatti ve své knize:

„Wie ist der Raum, diachron gesehen, allmählich literarisch besetzt worden? Wie hoch ist die Dichte der literarischen Schauplätze? Gibt es Punkte in der Landschaft, an denen auffallend viele Handlungen angesiedelt werden? Läßt sich der Gesamtraum binnenstrukturieren? Welchen Grad von Internationalität weist die Gegend, auch im Vergleich mit anderen literarischen Räumen, auf?“³⁰

Nerozlišujeme přitom - a to by mohlo být předmětem kritiky - mezi „vysokou“, tedy etablovanou uměleckou literaturou formátu Stiftera, Kafky nebo Haška, a literárními texty, které se podobnou puncovní značkou prokázat nemohou. Primárně nám jde o co možná nejširší profil, přičemž nevylučujeme, že pak při samotné interpretaci materiálu bude nutné ve druhém či třetím kroku dále diferencovat, odstupňovat, vymezovat.

Dalším nezbytným předpokladem takového projektu je extenzivní a intenzivní četba. Pro vykreslení literárněhistorického krajinného profilu je třeba pevný fundament, tedy určitou - vysokofrekvenční, velkokapacitní a kvantitativně uspokojivou - materiálovou základnu. I z tohoto důvodu nelze četbu omezit na známé a uznávané klasiky, nýbrž odvážit se i do končin, kde se dosud rozprostírala literárněvědná terra incognita.

Níže je představen model znázorňující reference mezi reálným a textuálním prostorem, do jehož souřadnic bylo možné přenést téměř všechny výsledky našeho výzkumu. Pro naše potřeby byly relevantní především dolní čtyři úrovně. Barbara Piatti se ve svých úvahách o konstrukci takového referenčního modelu odvolává mj. i na jednoho z hlavních autorů této studie, Adalberta Stiftera, když poznamenává, že pro takový projekt je zřejmě nejvhodnější „realistická literatura“. „Stifter und dessen überschaubare Erzählregion gehört dazu („Stifter Country“ würden die englischen Literaturgeographen die Gegend wohl nennen,

³⁰ Ibid., str. 55.

in Anlehnung an „Bronte Country“ oder „Scott Country“), zwischen dem heute tschechischen Horní Planá (Oberplan) und Linz“.³¹

Zdroj: Barbara Piatti: Die Geographie der Literatur. Schauplätze, Handlungsräume, Raumphantasien. 2. Auflage. Göttingen: Wallstein Verlag 2009, str. 141.

Možnost přiřazovat literární toponyma k jejich reálným předobrazům má bezpochyby své hranice. Který čtenář, méně zběhlý v zeměpise nebo zaměřený jen na jednoho či pár autorů určitého regionu, by dokázal bez zaváhání posoudit, zda se u míst s názvy Travemünde, Kessin, Strakonice či Wosek jedná o místa existující či smyšlená? Ale i dobře informovaný čtenář ztrácí pevnou půdu pod nohama, když překračuje hranice modelové úrovně konkrétních (Piatti: „importovaných“) míst, protože nelze jednoznačně rozhodnout, zda to „má být“ to či ono místo, co nasvědčuje té či oné hypotéze. Je tedy jasné, že již sám výběr či zahrnutí do určitého výčtu je *interpretací*. V tuto chvíli přicházejí na řadu kvality hermeneutiky, která se nezastaví u pouhého souhrnu „vědění“, ale pracuje dál s asociacemi, kreativitou, schopností kombinace, fantazií...

Cílovým horizontem našich rešerší, jejichž záběr je ovšem daleko užší než u výše zmíněných „geoliterárních“ prací, je „Literární atlas Evropy“. Chtělo by se říct náročný a nesmírně obšírný počín s koncem v nedohlednu - ovšem leckterí badatelé v obdobných situacích dosáhli, poháněni euforií nového „paradigmatu“ zvaného *spatial turn*, pozoruhodných výsledků. Například Praha už je delší dobu nepostradatelným dílkem tohoto obrovského rozrůstajícího se evropského puzzle. Kontinenty zahrnuté v takovém komplementárním atlase by vyrůstaly z krajín a regionů - a ztělesňovaly by tak ryze evropskou myšlenku pohybu a geneze „zdola nahoru“, od malého a lokálního směrem k centru, ke konstrukci velkých rozměrů. Často citované „ukotvení Evropy v regionech“ by získalo konkrétní a názornou podobu. Vyrostla by tak Evropa nejen jako prostor ekonomických a jiných transferů, ale - což se aktuálně zdá být velkým deficitem - i Evropa jako společný kulturní prostor, jako místo sdílené paměti. Nelze tu v žádném případě ještě

³¹ Ibid., str. 139.

mluvit o „literární historii Evropy“, ale mohl by to být první krok na cestě k ní. Ke zdolání takového monumentálního úkolu by samozřejmě bylo zapotřebí společného úsilí a efektivní součinnosti mnoha badatelů, nejen literárních vědců - interdisciplinarita a multikulturalita by byly nezbytnými a zcela přirozenými předpoklady, ne pouze signálními a obsahově vyprázdněnými klíčovými slovy, „key words“.

*„Voraussetzung ist bei alledem eine große methodische Flexibilität, die die verschiedenen Ansätze zu kombinieren vermag. Denn Literaturgeographie konstituiert sich im Schnittpunkt verschiedener Theorien zum literarischen Raum, zur regionalen Literaturgeschichtsschreibung, zur Motivgeschichte, unterstützt durch Anleihen aus fachfremden Gebieten wie Kartographie und Datenbanktechnologie“.*³²

Za pomoci právě těchto prostředků, tedy především vytvoření elektronické databáze, by chtěla literárněvědná část projektu *Z tradice do budoucnosti* přispět k obecnější koncepci literární geografie - s důrazem na inovativní aspekt tohoto počínu, totiž zmapování binacionálního přeshraničního regionálního prostoru. Ke zhodnocení výsledků tohoto úsilí je nejprve třeba zvolit si určitý jeho výsek a definovat, tzn. konstruovat a legitimovat zkoumaný prostor. Na rozdíl od Cervantesovy La Manchy či Kafkovy Prahy tu nemáme co do činění s jednoznačně ohraničeným prostorem, jen s jednotlivými body, kterými by takovou hranici bylo možno vést - města, vesnice, hory, řeky, cesty -, tudíž jejich výběr musí být samozřejmě podroben kritické reflexi. Proto je nutné upozornit hned zpočátku na jeho kontingentní charakter a pragmatický aspekt každé takové dělicí či spojující „hraniční“ čáry. Takto vzniklý - konstruovaný - prostor jako objekt zkoumání bude později ještě detailně diskutován.

O tom, že zdaleka nejde jen o pozitivistické hrátky se součty, množinami a tabulkami, ale že kvantita může vést k rozšíření historického vědění a povědomí, svědčí první pokusy badatelů jako Kenneth Mitchell nebo Klaus Hermsdorf, kteří z podoby a rázu krajiny usuzovali na „charakter“ literatury, mj. na příkladu Československa. Mitchell soudí, že „a country whos geographic situation is so vulnerable to invasion and destruction that it can hardly surprise us that writers like Franz Kafka and Jaroslav Hašek would write essentially of alienation and comic despair“.³³ Hermsdorf argumentuje podobně, jen z jiného úhlu pohledu:

³² Ibid., str. 356.

³³ Cit. ibid., str. 308.

*„Prag und Brünn, die administrativen Zentren Böhmens und Mährens, waren Großstädte mit einer deutschen Minderheit, in nordböhmisches Mittelstädten entstanden die produktiven Industrien der Habsburger Monarchie, die gebirgigen Randgebiete waren Bauernland oder der Wald, der in den Dichtungen Adalbert Stifters fortlebt. Dementsprechend differenzierte sich das regionale literarische Leben“.*³⁴

Naše hypotéza, kterou bude třeba verifikovat či falzifikovat na základě sestaveného materiálu, zní: krajina sama produkuje určité motivy, témata, žánry. Mezi nejstarší a nejlépe probádané patří nepochybně polarita mezi městem a venkovem. Nová je ovšem v tomto kontextu myšlenka transponovat tyto antagonismy do komplexnější vyšší úrovně, čímž by se eventuálně otevřela možnost najít spojující prvky v prostorových kategoriích na první pohled protichůdných. Ještě komplikovanější, současně však i mnohem zajímavější situace nastane ve chvíli překročení hranic panství a politických celků, kdy se závory a hraniční kameny alespoň teoreticky octnou mimo zorné pole.

„Um einen Ausschnitt aus dem Georaum als Untersuchungsobjekt zu definieren, müssen Grenzen gezogen werden. Doch nach welchen Kriterien?“³⁵ Jak by mělo toto vymezení resp. definování nových, jiných hranic probíhat, je třeba rozhodnout konkrétně případ od případu. Ale existuje přinejmenším *jedna* podmíněnost, společná výběru *každého* prostoru, jak správně poznamenává Hans-Dietrich Schulz: „It is important to recognize that all regions are products of the human mind. Regions do not exist without the agency of humankind. They do, however, differ in who creates them, why they are created, and how they function“.³⁶ *Kdo?* Výběr provádí vedoucí tohoto dílčího projektu, ovšem samozřejmě za předpokladu předchozí „harmonizace“ s dalšími projekty či částmi projektu. *Proč?* S cílem konstituovat prostor, výřez prostoru vhodný k praktickému výzkumu, který disponuje dostatečnou hustotou dat a má dostatečně reprezentativní charakter, aby mohl být vsazen do širšího rámce evropského regionu Dunaj-Vltava. Svou roli hrají jistě také výzkumné záměry a zájmy literárního historika a vědce, který si pro kartografické utváření prostoru již přináší určité odborné znalosti a metodiku. *Jak* funguje toto vymezení? Tato otázka by vlastně měla být položena závěrem, na konci výzkumu, proto odpověď na ni odročíme až na pozdější

³⁴ Ibid.

³⁵ Ibid., str. 204.

³⁶ Ibid.

dobu. Už teď je ovšem třeba poznamenat, že svou transparentnost a přesvědčivost bude muset prokázat především ve formátu databáze a mobilní aplikace, ne v těsném rámci této studie.

„Räume enden an Grenzen“,³⁷ konstatuje historik Jürgen Osterhammel ve svém rozsáhlém díle o 19. století zdánlivě banální pravdu. Přitom právě 19. století proměnilo „hranici“ v zásadní kategorii a předmět politicko-teritoriálních proklamací. Podle Osterhammela je právě tato fluktuace nejvíce dynamizujícím momentem 19. století. Hranice prý ovšem mohou být i neviditelně symbolické a jako takové neměnné, nehybné a mnohem stabilnější než politické státní hranice. Tato „stabilita“, tak zní jedna z pracovních hypotéz mého výzkumu, by mohla odkazovat k literárně utvářenému prostoru, vznikajícímu po staletí navzdory politickým, historickým a teritoriálním deformacím. V našem případě to konkrétně znamená: i tam, kde byl prostor roztržen a rozdělen Železnou oponou, ostnatými dráty, zdmi a zbraněmi, přežíval a přežil jako kulturní veličina. Ideologie se sice samozřejmě nevyhýbají ani kultuře, zmocňují se jí a instrumentalizují ji stejně jako politiku. Co bylo ale jednou vepsáno do textu jako společný prostor, nelze jen tak jednoduše anulovat, může to být leda zamlčeno, vymazáno či potlačeno cenzurou - ale i tyto strategie mají většinou jen dočasný účinek, čehož je historie Střední Evropy po roce 1989 působivým dokladem. Konjunktura takzvaných „míst paměti“, ať už evropských či národních, svědčí o pocitech štěstí provázejících znovuobjevenou zkušenost a zážitek společného prostoru tam, kde se dříve zdály být jen nesouvislé fragmenty. Skoro symbolická je v kontextu našeho projektu etymologie německého slova „Grenze“, dávné výpůjčky ze slovanského „greniz(e)“.³⁸ Petra Deger poukazuje ve svém příspěvku „Grenzen“ ve sborníku *Europäische Erinnerungsorte* na to, že doba Železné opony byla dobou, ve které „das offensichtliche Problem der Offenheit Europas nach Osten „wegdefiniert“ worden war. In der Folge fand und findet eine interessante Neudefinition und Umdefinition von verschieden gelagerten Außen- und Innengrenzen statt.“³⁹ Má vlastní literárněhistorická práce „vyměřování“ kulturního prostoru se bezpochyby nachází právě v této experimentující fázi. Tam, kde hranice a jejich propustnost mohou ještě v roce 2018 vést k mezinárodním krizím a konfliktům, by tento dílčí projekt chtěl – možná v poněkud romantizujícím duchu – považovat za své východisko a svůj

³⁷ OSTERHAMMEL, Jürgen. Die Verwandlung der Welt. Eine Geschichte des 19. Jahrhunderts. München: C.H. Beck Verlag, 2009. ISBN 978-3-406-58283-7, str. 176.

³⁸ Srv. příspěvek Dagmar KOŠŤÁLOVÉ in: WIERLACHER, Alois und Andrea BOGNER (Hrsg.). Handbuch Interkulturelle Germanistik. Stuttgart/Weimar: Verlag J. B. Metzler, 2003, ISBN 3-476-01955-1., str. 240.

³⁹ DEGER, Petra. Grenzen. In: DEN BOER, Pim und Heinz DUCHHARDT und Georg KREIS und Wolfgang SCHMALE (Hrsg.). Europäische Erinnerungsorte 1. Mythen und Grundbegriffe des europäischen Selbstverständnisses. München: Oldenbourg Wissenschaftsverlag, 2012. ISBN 978-3-486-70418-1, str.255.

referenční bod svobodný prostor bez hranic, prostor podléhající jiným kritériím, který se tak může vyjevit v celé své bohatosti a rozmanitosti.

Už při prvních rozhovorech plánovací fáze se ukázalo, že každá část projektu se bude muset soustředit na realizaci vlastního „výřezu mapy“, který se bude částečně překrývat s ostatními, nebude s nimi však identický. V lingvistické části byla zvolena symbolická souřadnice Zlaté stezky, pro účely literárněvědného zkoumání ovšem příliš redukcionistická, nezohledňující řadu případů. Mnou zvolená cesta tedy vedla opačným směrem: „zkoumaný prostor“ se konstituoval z textů všech autorů a autorek žijících a píšících ve zkoumaném regionu jako jejich referenční prostor. Čtyři orientační značky ovšem bylo třeba zohlednit v každém případě: města Pasov a České Budějovice, Bavorský les a jeho protějšek Šumavu. Zlatá stezka se tedy svým průběhem tohoto prostoru dotýkala, ale nebyla jeho páteří či nezbytným pevným bodem.

Tento prostor není ovšem žádnou velkou neznámou - objevily ho různé alternativní cestovní kanceláře, které ve svých „literárních toulkách“ po významných místech regionu vyznačily budoucí turistické cíle, např. Hochwald-Tour po stopách Adalberta Stiftera nebo švejkovskou okružní jízdu. Taková nabídka literárních cest je zaměřena na dlouhodobou interakci, jak ji popisuje i Günter de Bruyn v úvodu k Literárnímu atlasu Německa: „Es kann (...) das Gelesene durch Örtlichkeitsanschauung ergänzt werden, doch regt wiederum auch die Anschauung zu einer bisher vielleicht versäumten Lektüre an.“⁴⁰ Kritéria výběru byla jasná: význam autorů a autorek a topografická spojitost jejich děl s regionem.

Při pohledu na již existující kartografické zpracování zkoumaného prostoru se ukazuje jakási syntéza či hybridní spojení různých názvů a označení, jež vyústily v nově definovaný, v konečném důsledku ovšem zase jen „nahodilý“ a libovolně zvolený útvar, který bude na konci projektu představen a jemuž bude v rámci databáze věnována samostatná mapa. „Reálnými“ jednotkami resp. vzorci sem integrovanými bylo mj. „administrativní členění Jihočeského kraje“, historický a současný kartografický materiál k oblasti Východního Bavorska, různé plány a mapy Bavorského lesa a Šumavy a mapa, kterou vytvořila jedna ze studentek a studentů spolupracujících na projektu, Mgr. Hana Ditrichová v rámci své diplomové práce o starší a novější šumavské literatuře. Dalšími materiály byla např. mapa Sklářské cesty ve Východním Bavorsku, mapa Národních parků Bavorského lesa a Šumavy a turistická mapa hotelu Maxant na Lipně, natištěná na zadní straně letáku sloužícího k

⁴⁰ DE BRUYN, Günter. Geleitwort. In: Literarischer Führer Deutschland. Von OBERHAUSER, Fred und Axel KAHRS. Frankfurt/M. und Leipzig: Insel Verlag, 2008. ISBN 978-3-458-17415-8, str. 8.

propagaci regionu. Mapa vytvořená týmem informatiků z univerzity v Regensburgu pod vedením dr. Kattenbecka pro účely databáze a mobilní aplikace pak představuje jakýsi integrál všech těchto průvodců, map, plánek a úředních topografií, pro který ovšem neexistuje žádný – český ani německý – oficiální název. V určitém smyslu tedy můžeme mluvit o „nově“ vzniklé, přeshraniční krajině či regionu, takříkajíc from its own right, tedy ze svého vlastního, nezadatelného uměleckého práva.

O něco jednodušším se ukázalo být vymezení časové: abychom zůstali „v rámci“, soustředili jsme se na autory 19. a 20. století. Kritériem nám přitom byla jednak již zmíněná Osterhammelova hypotéza o rostoucím významu hranic v tomto období, jednak sbíhající se linie nacionální politiky a kultury ve středoevropském prostoru v téže časovém rozpětí. Mimoto by ani nebylo možno další časové dimenze ve stanoveném rámci projektu zpracovat, musí tudíž zůstat jako deziderát pro eventuální další navazující projekty. Časové vymezení by nakonec mělo také korespondovat s ostatními částmi projektu, alespoň se částečně překrývat jako v případě souřadnic prostorových. Nezanedbatelným kritériem byl rovněž okruh adresátů, na který jsou výsledky projektového výzkumu zaměřeny: školy a univerzity, jejichž osnovy a studijní plány se v rámci bakalářského studia zaměřují zpravidla především na tyto „novější“ epochy. A v neposlední řadě nesmíme zapomínat ani na širší publikum, jež se zajímá primárně o ta období, která jsou jeho přítomnosti co nejbližší.